

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА КИЧИК БИЗНЕС ВА ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ

Артыков Саламатдин Абдулла ўғли
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси
ҳузуридаги Бизнес ва тадбиркорлик олий
мактабининг Қорақалпоғистон Республикаси
худудий филиалининг етакчи мутахассиси
тел. +998 91 393 81 18

Аннотация: Мазкур мақолада Қорақалпоғистон Республикасида кичик бизнес ва тадбиркорликни ривожлантиришнинг замонавий ҳолати, иқтисодиётдаги ўрни ва асосий тенденциялари таҳлил қилинган. Тадқиқотда 2020–2025 йиллар ҳамда 2026 йилнинг мавжуд даврларига оид расмий статистик маълумотлардан фойдаланилган. Хусусан, кичик тадбиркорлик субъектлари сони, уларнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши, бандлик, хизматлар, чакана савдо, юк ва йўловчи ташиш соҳаларидаги иштироки ўрганилган. Таҳлиллар Қорақалпоғистон Республикаси иқтисодиётида кичик бизнеснинг юқори даражадаги аҳамиятини кўрсатмоқда. Шу билан бирга, кичик бизнес субъектларини технологик модернизация қилиш, молиявий ресурслардан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш, рақамли тадбиркорликни ривожлантириш, ҳудудларда бизнес инфратузилмасини такомиллаштириш ва тадбиркорларнинг билим ҳамда кўникмаларини ошириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: тадбиркорлик, кичик бизнес, кичик тадбиркорлик субъектлари, бизнес муҳити, бандлик, молиявий қўллаб-қувватлаш, рақамли тадбиркорлик, Қорақалпоғистон Республикаси, инвестиция, инновация.

КИРИШ

Бугунги кунда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик иқтисодий ўсишни таъминлаш, янги иш ўринлари яратиш, аҳоли даромадларини ошириш ва ҳудудларда иқтисодий фаолликни кучайтиришнинг муҳим омилларидан бири ҳисобланади. Айниқса, иқтисодиёт таркибида хизматлар, савдо, транспорт, қишлоқ хўжалиги ва қайта ишлаш тармоқларининг аҳамияти юқори бўлган ҳудудларда кичик бизнес субъектларининг фаолияти алоҳида аҳамият касб этади.

Ўзбекистонда сўнгги йилларда тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлашнинг институционал ва молиявий механизмлари кенгайтирилмоқда.

Хусусан, 2025 йил 19 мартдаги Президент фармонида кичик ва ўрта бизнеснинг иқтисодиётдаги ўрнини ошириш, субъектларни йириклашувини рағбатлантириш ва стартап лойиҳаларни қўллаб-қувватлаш механизмлари белгиланган.

Қорақалпоғистон Республикаси учун ушбу жараён янада муҳимдир. Чунки ҳудуднинг географик жойлашуви, табиий ресурслари, қишлоқ хўжалиги салоҳияти, туризм имкониятлари ва аҳоли бандлигини таъминлаш масалалари тадбиркорликни ривожлантириш билан бевосита боғлиқ.

Расмий статистика маълумотларига кўра, Қорақалпоғистон Республикасида рўйхатдан ўтган кичик тадбиркорлик субъектлари сони 2010 йилда 8 282 тани ташкил этган бўлса, 2025 йилда 28 746 тага етган. Бу узоқ муддатда кичик тадбиркорлик секторининг сезиларли кенгайганини кўрсатади.

1. КИЧИК БИЗНЕС ВА ТАДБИРКОРЛИКНИНГ НАЗАРИЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ

Тадбиркорлик — фойда олиш мақсадида иқтисодий таваккалчилик асосида маҳсулот ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш ёки товарларни реализация қилишга қаратилган мустақил иқтисодий фаолиятдир.

Кичик бизнеснинг иқтисодиётдаги аҳамияти, аввало, янги иш ўринларини яратиш, рақобат муҳитини шакллантириш, инновацияларни жорий қилиш ва ҳудудий иқтисодий ривожланишни таъминлашда намоён бўлади.

Кичик корхоналарда бошқарув қарорларини қабул қилиш жараёни нисбатан қисқа бўлгани сабабли янги маҳсулот, хизмат ёки технологияни амалиётга татбиқ этиш тезлашиши мумкин. Айниқса, хизматлар, электрон тижорат, рақамли маркетинг ва маҳаллий хомашёни қайта ишлаш каби йўналишларда кичик бизнеснинг мослашувчанлиги муҳим аҳамият касб этади.

2. ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА КИЧИК ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИ СОНИНИНГ ДИНАМИКАСИ

Қорақалпоғистон Республикасида кичик тадбиркорлик субъектлари сонининг узоқ муддатли динамикаси ижобий тенденцияни кўрсатади.

3. КИЧИК БИЗНЕСНИНГ ЯИМДАГИ ЎРНИ

Кичик бизнеснинг иқтисодиётдаги аҳамиятини баҳолашнинг асосий кўрсаткичларидан бири — унинг ялпи ички маҳсулотдаги улушидир.

2024 йилда кичик тадбиркорликнинг Қорақалпоғистон Республикаси ЯИМидаги улуши 66,0 фоизни ташкил этган. 2025 йилда бу кўрсаткич 65,5 фоиз бўлган. 2026 йил II чорагида мазкур кўрсаткич 66,3 фоизни ташкил этган.

Ушбу маълумотлар кичик бизнес Қорақалпоғистон иқтисодиётида тизимли ва муҳим иқтисодий кучга айланганини кўрсатади.

4. КИЧИК БИЗНЕС ВА АҲОЛИ БАНДЛИГИ

Кичик бизнеснинг ижтимоий аҳамияти, аввало, унинг аҳоли бандлигини таъминлашдаги ўрни билан белгиланади.

2025 йилда Қорақалпоғистон Республикасида кичик тадбиркорлик субъектларида 616,0 минг киши банд бўлган. 2024 йилда мазкур кўрсаткич 566,6 минг киши эди. Демак, бир йилда кичик тадбиркорликда банд бўлганлар сони қарийб 49,4 минг кишига ошган.

Кичик тадбиркорликнинг умумий бандликдаги улуши 2024 йилдаги 74,6 фоиздан 2025 йилда 76,5 фоизга кўтарилган. Бу тадбиркорликни ривожлантириш сиёсати нафақат иқтисодий, балки ижтимоий аҳамиятга ҳам эга эканини кўрсатади.

5. ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИДА КИЧИК БИЗНЕСНИНГ ЎРНИ

Замонавий иқтисодиётда хизматлар соҳаси тадбиркорликнинг энг тез ўзгараётган йўналишларидан бири ҳисобланади.

Қорақалпоғистон Республикасида кичик тадбиркорлик субъектларининг жами кўрсатилган хизматлардаги улуши 2024 йилда 73,1 фоизни, 2025 йилда эса 74,0 фоизни ташкил этган.

2025 йилда кичик тадбиркорликнинг чакана савдо айланмасидаги улуши 97,6 фоизни, юк айланмасидаги улуши 93,5 фоизни, йўловчи ташишдаги улуши эса 99,3 фоизни ташкил этган. Бу кўрсаткичлар кичик бизнеснинг кундалик истеъмол бозори ва хизматлар соҳасидаги юқори аҳамиятини кўрсатади.

6. КИЧИК БИЗНЕСНИНГ САНОАТ САЛОҲИЯТИ

Қорақалпоғистон Республикасида тадбиркорликни ривожлантиришнинг истиқболли йўналишларидан бири саноат ва маҳаллий хомашёни қайта ишлаш ҳисобланади.

Саноат тадбиркорлигининг ривожланиши маҳаллий хомашёни чуқур қайта ишлаш, янги иш ўринларини ташкил этиш, импорт ўрнини босувчи маҳсулотлар ишлаб чиқариш, экспортбоп маҳсулотлар турини кўпайтириш ва ҳудудий қиймат занжирларини шакллантиришга хизмат қилиши мумкин.

Шу нуқтаи назардан Қорақалпоғистонда кичик бизнесни оддий савдо ва хизмат кўрсатиш фаолиятидан саноат, қайта ишлаш, логистика ва экспортга йўналтирилган бизнес моделларига ўтказиш муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

7. ҲУДУДЛАР КЕСИМИДА ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛЛИГИ

Қорақалпоғистон Республикаси ҳудудларида тадбиркорлик имкониятлари бир хил эмас. Бу аҳоли сони, бозор ҳажми, транспорт инфратузилмаси, табиий

ресурслар, шаҳарлашув даражаси ва инвестиция фаоллиги каби омиллар билан боғлиқ.

2025 йил 1 июль ҳолатига Қорақалпоғистон Республикасида фермер ва деҳқон хўжаликларисиз 18 915 та кичик тадбиркорлик субъекти фаолият кўрсатган.

Худудий сиёсат нуқтаи назаридан ҳар бир туманнинг ихтисослашувини ҳисобга олиш мақсадга мувофиқ. Нукус шаҳрида хизматлар, ИТ, таълим, умумий овқатланиш ва туризм; аграр ҳудудларда қайта ишлаш, иссиқхона, чорвачилик ва логистика; Мўйноқда эса экотуризм, балиқчилик ва ҳунармандчилик йўналишларини ривожлантириш имкониятлари мавжуд.

8. ТАДБИРКОРЛИКНИ МОЛИЯВИЙ ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ

Кичик бизнесни ривожлантиришда молиявий ресурслардан фойдаланиш имконияти асосий омиллардан бири ҳисобланади.

2024 йил 20 январдаги 37-сонли Вазирлар Маҳкамаси қарори билан кичик бизнес субъектларини молиявий ва консултив қўллаб-қувватлаш, тадбиркорларни ўқитиш, лойиҳаларни амалга оширишга қўмаклашиш ва мониторинг қилиш механизмлари белгиланган.

2024 йил 7 сентябрдаги ПҚ-312-сон қарорда кичик бизнесни молиявий қўллаб-қувватлашнинг янги механизмлари белгиланиб, бир лойиҳа доирасида 300 млн сўмгача микрокредит ажратиш, шундан 100 млн сўмгача қисмини гаровсиз кредит сифатида молиялаштириш имконияти назарда тутилган.

Қорақалпоғистон учун молиявий қўллаб-қувватлашда янги тадбиркорлар учун микрокредитлар, ишлаб чиқариш лойиҳалари учун узоқ муддатли кредитлар, кредит кафилиги, бизнес-режа тайёрлаш бўйича маслаҳат ва экспортга йўналтирилган корхоналар учун махсус дастурларни кучайтириш мақсадга мувофиқ.

9. ТАДБИРКОРЛИҚДА РАҚАМЛАШТИРИШ ВА ИННОВАЦИЯЛАР

Ҳозирги шароитда тадбиркорликни рақамли технологияларсиз тасаввур қилиш қийин. Қорақалпоғистонда кичик бизнес субъектларини электрон тижорат, онлайн тўлов тизимлари, CRM, рақамли бухгалтерия, онлайн реклама, ижтимоий тармоқлар орқали савдо ва маркетплейслардан фойдаланиш йўналишларида қўллаб-қувватлаш мумкин.

Маҳаллий маҳсулотларни электрон савдо платформалари орқали бошқа ҳудудлар ва хорижий бозорларга чиқариш имкониятини ошириш муҳим. Рақамли тадбиркорликнинг афзаллиги шундаки, тадбиркор фақат маҳаллий бозор билан чекланиб қолмайди.

10. ҚОРАҚАЛПОҒИСТОНДА ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ АСОСИЙ МУАММОЛАР

Тадбиркорлик билимларининг етарли эмаслиги. Айрим янги тадбиркорларда бизнес-режа тузиш, маркетинг, молиявий бошқарув, солиқ ҳисоби ва бозор таҳлили бўйича билимлар етарли бўлмаслиги мумкин.

Молиявий ресурсларга кириш имконияти. Кредит олишда гаров таъминоти, кредит тарихи ва бизнес лойиҳанинг молиявий асосланганлиги каби талаблар айрим тадбиркорлар учун тўсиқ бўлиши мумкин.

Қўшилган қиймати юқори маҳсулотларни ишлаб чиқаришнинг етарли эмаслиги. Хомашёни сотиш ўрнига уни қайта ишлаб, тайёр маҳсулотга айлантириш тадбиркорлик даромадларини ошириш имконини беради.

Рақамли технологиялардан фойдаланиш даражаси. Барча тадбиркорлар ҳам электрон тижорат, рақамли маркетинг ва замонавий бошқарув технологияларидан бир хил даражада фойдаланаётгани йўқ.

Экспорт салоҳиятини ошириш зарурати. Маҳаллий маҳсулотларни ташқи бозорларга олиб чиқиш учун сифат стандартлари, сертификатлаш, логистика ва маркетинг бўйича махсус билимлар талаб қилинади.

11. ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ БЎЙИЧА ИЛМИЙ- АМАЛИЙ ТАКЛИФЛАР

1. «Туман — бизнес ихтисослашуви» тизимини жорий қилиш. Ҳар бир туманнинг иқтисодий ва ресурс салоҳияти ўрганилиб, устувор тадбиркорлик йўналишлари белгиланиши мақсадга мувофиқ.

2. «Янги тадбиркор мактаби» дастурини ташкил қилиш. Янги тадбиркор кредит олишдан олдин бизнес-режа, маркетинг, бухгалтерия, солиқ, кредит, электрон тижорат ва экспорт бўйича қисқа ўқув курсини ўташи мумкин.

3. Тадбиркорлик лойиҳаларининг рақамли базасини яратиш. Қорақалпоғистонда амалга ошириш мумкин бўлган бизнес лойиҳалар ягона электрон платформада жамланиши мумкин.

4. «Бир туман — бир бренд» концепцияси. Ҳар бир ҳудудда маҳаллий хомашё ёки анъанавий маҳсулот асосида бренд яратиш мумкин.

5. Кичик бизнесни йирик корхоналар билан боғлаш. Йирик корхоналар эҳтиёжлари бўйича маҳаллий кичик корхоналар учун аутсорсинг ва кооперация занжирларини ташкил этиш керак.

6. Экспортга тайёрлаш марказларини кучайтириш. Тадбиркорларга сертификатлаш, кадоқлаш, брендлаш, логистика, экспорт шартномаси ва ташқи бозор маркетинги бўйича хизматлар кўрсатиш зарур.

7. Тадбиркорлик таълимида амалий ёндашувни кучайтириш. Кейслар, бизнес-режа тузиш, муаммоли вазиятларни ҳал қилиш, «ақлий ҳужум», ишлаб

чиқариш объектларига ташриф ва муваффақиятли тадбиркорлар тажрибасини ўрганиш усуллари кенг қўллаш мақсадга мувофиқ.

12. ТАДБИРКОРЛИКНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ СИЁСАТИНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ

2025 йилда қабул қилинган Президент фармони кичик ва ўрта бизнес субъектларининг йириклашувини рағбатлантиришга алоҳида эътибор қаратди. Хужжатда «ўзини ўзи банд қилган шахс — якка тартибдаги тадбиркор — кичик бизнес — ўрта бизнес — йирик корхона» занжири асосида ўсиш механизмларини шакллантириш назарда тутилган.

Бу ёндашув Қорақалпоғистон учун ҳам муҳим. Тадбиркорлик сиёсати фақат янги корхоналар сонини ошириш билан чекланмасдан, барқарор фаолият юритаётган корхоналар, иш ўринлари, экспорт, саноат маҳсулоти ва ўрта бизнесга ўсиб чиқиш каби сифат кўрсаткичлари орқали ҳам баҳоланиши зарур.

13. ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Таҳлил натижасида Қорақалпоғистонда кичик тадбиркорлик субъектлари сони узоқ муддатда сезиларли даражада ошгани аниқланди. 2010 йилда 8 282 та бўлган субъектлар сони 2025 йилда 28 746 тага етган.

2025 йилда кичик тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши 65,5 фоизни, умумий бандликдаги улуши 76,5 фоизни ташкил этган. Кичик бизнеснинг хизматлар ва савдо соҳаларидаги улуши ҳам юқори даражада сақланган.

Ушбу натижалар кичик бизнес Қорақалпоғистон иқтисодиётида муҳим таянч сектор эканини кўрсатади.

ХУЛОСА

Қорақалпоғистон Республикасида кичик бизнес ва тадбиркорликни ривожлантириш жараёни сўнгги йилларда ижобий тенденцияга эга бўлмоқда. Расмий статистик маълумотлар кичик тадбиркорлик субъектлари сони, бандлик ва иқтисодиётдаги улуши бўйича муҳим натижаларга эришилганини кўрсатмоқда.

2025 йилда республикада рўйхатдан ўтган кичик тадбиркорлик субъектлари сони 28 746 тага етган. Кичик тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши 65,5 фоизни, умумий бандликдаги улуши 76,5 фоизни ташкил этган. Кичик бизнеснинг хизматлар, чакана савдо ва транспорт соҳаларидаги улуши эса янада юқори даражада бўлган.

Келгуси босқичда тадбиркорликни ривожлантириш сиёсати миқдорий кўрсаткичлардан сифат кўрсаткичларига ўтиши зарур. Асосий эътибор барқарор бизнесларни кўпайтириш, кичик корхоналарни ўрта бизнес даражасига олиб чиқиш, ишлаб чиқаришни кенгайтириш, маҳаллий хомашёни чуқур қайта

ишлаш, экспортбop махсулотлар ишлаб чиқариш, рақамли тадбиркорликни ривожлантириш ва тадбиркорларнинг билим-кўникмаларини оширишга қаратилиши мақсадга мувофиқ.

Шу нуқтаи назардан, Қорақалпоғистон Республикасида тадбиркорлик сиёсатининг асосий мақсади янги тадбиркорлар сонини ошириш билан бир қаторда уларнинг барқарор, рақобатбардош ва инновацион бизнесга айланишини таъминлашдан иборат бўлиши лозим.

СТАТИСТИК ЖАДВАЛЛАР

1-жадвал. Қорақалпоғистон Республикасида рўйхатдан ўтган кичик тадбиркорлик субъектлари сони

Йил	Субъектлар сони
2010	8 282
2015	10 609
2020	15 050
2021	18 923
2022	21 048
2023	24 006
2024	28 513
2025	28 746

2-жадвал. Кичик тадбиркорликнинг Қорақалпоғистон Республикаси ЯИМдаги улуши

Йил	Улуш, %
2010	60,7
2015	69,7
2020	62,4
2021	61,6
2022	61,7
2023	64,2
2024	66,0
2025	65,5
2026 I чорак	57,5
2026 II чорак	66,3

3-жадвал. Кичик тадбиркорлик субъектларида банд бўлганлар сони

Йил	Банд бўлганлар, минг киши
2010	412,7

2015	469,4
2020	524,8
2021	521,6
2022	528,9
2023	547,6
2024	566,6
2025	616,0

**4-жадвал. Кичик бизнеснинг айрим иқтисодий кўрсаткичлардаги
улуши, 2025 йил**

Кўрсаткич	Қорақалпоғистон
ЯИМдаги улуши	65,5 %
Бандликдаги улуши	76,5 %
Кўрсатилган хизматлардаги улуши	74,0 %
Чакана савдо айланмасидаги улуши	97,6 %
Юк айланмасидаги улуши	93,5 %
Йўловчи ташишдаги улуши	99,3 %

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2025 йил 19 мартдаги «Кичик ва ўрта бизнеснинг иқтисодиётдаги ўрнини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-50-сон Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 7 сентябрдаги «Кичик бизнесни узлуксиз қўллаб-қувватлаш» комплекс дастурини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-312-сон қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2024 йил 20 январдаги 37-сон қарори — «Кичик бизнесни узлуксиз қўллаб-қувватлаш» комплекс дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида.
4. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. Рўйхатдан ўтган кичик тадбиркорлик субъектлари сони. SIAT статистик маълумотлар базаси.
5. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. Кичик тадбиркорлик субъектларининг жами ЯИМдаги улуши. SIAT.
6. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. Кичик тадбиркорлик субъектларининг жами бандликдаги улуши. SIAT.

7. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. Кичик тадбиркорлик субъектларида банд бўлганлар сони. SIAT.

8. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. Кичик тадбиркорлик субъектларининг жами кўрсатилган хизматлардаги улуши. SIAT.

9. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. Кичик тадбиркорлик субъектларининг жами чакана савдо айланмасидаги улуши. SIAT.

10. Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси. Кичик тадбиркорлик субъектларининг юк ва йўловчи ташишдаги улуши. SIAT.